

קול צופיין

קול צפֿיין נֶשְׂאוֹ קוֹל יַחֲדוֹ יִרְנְנוּ

747

השיעור השבועי מיסודו של מרן הראשון לציון הרה"ג המקובל האל-קי הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל | **יצא תשע"ה**

השיעור נמסר ע"י הרה"ג **שמואל אליהו** הרב הראשי של צפת

לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ מֵהִלְכוֹת מִסִּירוֹת נֶפֶשׁ

שנתה אחד מהן - מגיע לשוב. דרש בן פטורא: מוטב שישתו שניהם וימותו ואל יראה אחד מהם במיתתו של חברו. עד שבא רבי עקיבא ולימד: 'וחי אחיך עמך' - חייך קודמים לחיי חבריך".

אם "חייך קודמים לחיי חבריך", למה יסכן אדם את חייו להציל את חברו? הרי מי שמתמווד עם מחבלים, ליסטים או חיות רעות, או שחברו טובע בים והוא קופץ להצילו, בוודאי נכנס לסכנה. למה לא נאמר "חייך קודמים"?

ספק סכנה - חיי חברך קודמין

ה"כסף משנה" (המב"ם רוצח ושמירת הנפש פ"א, הי"ד) כותב שההבדל הוא בין ספק לוודאי. המציל בספק סכנה והניצול בוודאי סכנה. לדבריו חייב אדם להכניס עצמו בספק סכנה להציל את חברו (מובא בב"י חו"מ תמו). מקור דבריו מהגמרא ירושלמי שמספרת על רבי אמי, שניצוד על-ידי שודדים. רבי יונתן התייאש מהצלתו ואמר: "יכרך המת בסדינו. תכינו תכריכים. ריש לקיש אמר: אלך להצילו בכוח, או שאני אהרוג אותם או שאיהרג. הלך ריש לקיש לשודדים והצילם לפיכך אותם ולשחרר את רבי אמי מידיהם.

בתור תשורה על "נדיבותם", אמר להם ריש לקיש: בואו אתי ונקבל ברכה מהרב הגדול רבי יוחנן. שמעו כך השודדים הללו ושמחו. התפלל עליהם רבי יוחנן ואמר להם: "כל מה שהיה בלבכם לעשות לו - יעשה לכם. יבוא על הקבוצה שלכם". הם חשבו שהוא מתכוון לשחרור, ושמחו שמחה גדולה. אבל כוונתו של רבי יוחנן הייתה על רצונם להרוג את רבי אמי. לא הספיקו השודדים להתרחק אלא עד מקום ושמו "אפיפסירוס", ודבריו של רבי יוחנן התקיימו ונהרגו כולם.

מהתנהגותו של ריש לקיש למדנו אפוא שאדם צריך להכניס את עצמו לספק סכנה על מנת להציל את חברו. ואולם ה"פתחי תשובה" אומר בשם "אגודת אוזב" שלדעתו יש מחלוקת בין התלמודים האם צריך להיכנס לספק סכנה על מנת להציל את חברו. בסוף דבריו כתב שהאדם לא ידקדק להציל עצמו יותר מדי. "שכל המדקדק בעצמו כך סוף בא לידי כך" (עיין בשו"ת הרדב"ז, חלק ה, רי"ח, ובשו"ת "חוות יאיר" קמו, שפסקו כי חייב להיכנס לספק סכנה להציל את חברו. כ"כ רבי חיים דוד אבולעפיא בשו"ת "נשמת חיים" דרושים יא, א. ועיין בסמ"ע שמוציין כי השו"ע לא כתבו כיוון שלא הופיע במפורש ברמב"ם וברי"ף וברא"ש).

הַמְּקִימִים נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל, כָּאֵלוֹ קַיִם עוֹלָם מְלֵא

דרווי מוסר נפש

בפיגוע בהר-נוף בשבוע שעבר היינו עדים למסירות הנפש של השוטרים והחיילים שפרצו לבית-הכנסת להציל מתפללים שהיו בסכנת חיים מצד המחבלים. במיוחד יש לציין את מסירות הנפש של השוטר הדרוזי, זידאן סייף הי"ד, שנפצע אנושות ולאחר מכן נפטר מפצעיו. הדברים שלהלן יוקדשו למעלת המוסרים נפש להציל חיי אחרים ולהלכות הקשורות בזה.

חזור על כל צדדין שלא יאבד דם רעך

הגמרא (סנהדרין עג ע"א) אומרת: "מִנֵּיין, לְרוֹאֵה אֶת חֲבֵרוֹ שֶׁהוּא טוֹבֵעַ בַּיָּמָר, או תָּהָה גוֹרְדָתוֹ, או לְסִטִּין בְּאֵין עֲלוֹיו, שֶׁהוּא חָיֵב לְהַצִּילוֹ? תִּלְמוּד לֹמַר (ויקרא ט): 'לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ'". מקשה הגמרא: למה צריך פסוק מיוחד? הרי החובה להציל נלמדת מחובת השבת אבדה. אם אדם חייב להשיב אבדת ממונן של חברו, כל שכן שחייב "להשיב לו את גופו". מה הוסיפה אפוא התורה במצווה: "לא תעמוד על דם רעך"?

עונה הגמרא: בהשבת אבדה חייב אדם לטרוח להשיב את האבדה לבעליה. חובת הצלת נפשות יתירה עליה שצריך לשכור פועלים ולעשות כל מה שביכולתו להציל נפש. "חזור על כל צדדין שלא יאבד דם רעך" (עיין רש"י ונמו"י שם).

ה"שולחן ערוך" (חו"מ תכו) הרחיב והסביר: "הרואה את חברו טובע בים, או ליסטים באין עליו, או חיה רעה באה עליו, ויכול להצילו הוא בעצמו או שישכור אחרים להציל ולא הציל. או ששמעו 'נכרים' או 'מוסרים' מחשבים עליו רעה או טומנים לו פח ולא גילה אוזן חברו והודיעו. או שידע ב'נכרי' או ב'אנס' שהוא בא על חברו ויכול לפייסו בגלל חברו ולהסיר מה שבלבו ולא פייסו, וכיוצא בדברים אלו - עובר על 'לא תעמוד על דם רעך'". מכאן אפשר ללמוד על חובת ההצלה ממחבלים שדינם שווה.

חייך קודמים לחיי חברך

יש מקשים מהגמרא (בבא מציעא סב ע"א) שאומרת: "שנים שהיו מהלכין בדרך וביד אחד מהן קיתון של מים, אם שותין שניהם - מתים, ואם

בוודאי סכנה – משנת חסידים להציל

יש מקרים שבהם סכנת המצילים הייתה ודאי ואף-על-פי-כן הם הלכו להציל ומעלתם גדולה. הגמרא מספרת על בת מלך שנהרגה בסביבות העיר לוד ולא נודע מי הרגה. אמרו הנוכרים: היהודים שבלוד הרגו! גזרו גזרה על ישראל ואמרו: אם לא יימצא ההורג – נהרוג את כל תושבי לוד. עמדו לוליאנוס ופפוס ואמרו: אנחנו הרגנו אותה, הרגו רק אותנו. והרג המלך את אלו לבדם (רש"י תענית י"ב). הם אמרו כך, למרות שבאמת לא הרגו את בת המלך.

לוליאנוס ופפוס לא היו צדיקים גמורים. בשעה שהם מוצאים להורג הם אומרים לטורינוס: "אנחנו נתחייבנו פלגיה לפקום, ואם אין אתה הורגנו – הרבה הורגים יש ביד הפקום, הרבה דברים יש, הרבה אריות יש. הרבה נמרים יש, שפוגעים בנו, ולא מסרנו הקדוש ברוך הוא בידך, אלא שעתיד לפרע דמינו מידך". אעפ"כ אמרו עליהם חז"ל: "הרוגי לוד – אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתן בגן עדן" (בבא בתרא י"ב).

יהודה ותמר נוהגים בחסידות

מכאן למדנו שהדין של "חייך קודמים" הוא לא חיוב, אלא אפשרות. ולא עוד, אלא שמהגמרא בירושלמי (תרומות מז ע"א) משמע שהדין של "חייך קודמים" אינו משנת חסידים. שהיה מעשה בעולא בר קושב, שנרדף על-ידי המלכות וברח למקומו של רבי יהושע בן לוי בלוד. באה המלכות והקיפה את העיר ואיימו על תושבי העיר כי אם אינם מוסרים את עולא בר קושב הנרדף בידיהם, תחריב המלכות את לוד כולה. הלך רבי יהושע בן לוי ושכנע את עולא בר קושב למסור את עצמו, כדי שלא תיחרס כל העיר.

מספרת הגמרא, שאליהו זכור לטוב היה רגיל להתגלות לרבי יהושע בן לוי וללמוד אצלו באופן קבוע. מאותו מעשה ואילך לא בא אליו יותר. צם רבי יהושע בן לוי כמה צומות כדי שיחזור ויתגלה לו אליהו זכור לטוב ונגלה לו. אמר אליהו לרבי יהושע בן לוי: למוסרים אני נגלה? ענה לו רבי יהושע בן לוי: עשיתי על-פי ההלכה. הקשה לו אליהו הנביא: "זו משנת החסידים?".

שם היה מדובר בסכנה גמורה, ומסתבר שלהיכנס לסכנה גמורה להציל חברו – זו משנה חסידים. כך משמע גם ב"שולחן ערוך" (ה"מ רסד) בהלכות אבדה, שהן יסוד הלכות אלו של מסירות נפש: "ואעפ"כ יש לו לאדם ליכנס לפניו משורת הדין ולא לדקדק ולומר: שלי קודם! אם לא בהפסד מוכח. ואם תמיד מדקדק – פורק ממנו עול גמילות חסדים, וסוף שיצטרך לבריות".

מכאן נבין את מסירות הנפש של יהודה להיכנס לערבות ולקיים אותה למען בנימין. וכן את מסירות הנפש של תמר למנוע ביזיון מיהודה (סוטה י"ב). ולא אמרו "חייך קודמין", כיוון שהם נהגו ב"משנת חסידים". כך ראינו גם באנשי מעלה כרועי קליין וחבריו ה"ד, שמסרו נפשם למיתה בוודאי על מנת להציל חבריהם.

העוזר את ישראל, כעוזר את השכינה

בשירת דבורה, שנאמרה ברוח הקודש, מתלוננת דבורה על השבטים שלא באו לעזרת השבטים האחרים שהיו במלחמה עם סיסרא, ואומרת: "אזרו מרוז אָמֹר מְלֶאֶךָ ה', אֲרוֹ אֲרוֹר יִשְׁבִּיָהּ כִּי לֹא בָאוּ לְעֶזְרַת ה' לְעֶזְרַת ה' בְּגִבּוֹרִים".

חכמינו אמרו שזאת לא רק תלונה, אלא יש פה קללה של מלאך ה'. החרימו אותם, פרסמו מעשיהם ברבים, אסרו לאכול אתם ולא פסקו עד שהביאו ארבע מאות שופרות ונידו אותם (מועד קטן טז ע"א).

ולמה מי שלא עוזר הוא כל כך מקולל? כי מי שלא בא לעזרת ישראל, לא בא לעזרת ה'. כך מביא רש"י: "שמי שהוא עוזר את ישראל, כעוזר

את השכינה". שנאמר "כי לא באו לעזרת ה'". איפה ואיך עוזרים לאלוקים? על-ידי שעוזרים לגיבורי ישראל. "לעזרת ה' בגבורים"!

המקור של רש"י הוא בדברי רבי שמעון בר-יוחאי בתנחומא (ויחי פרק ה). וכן מובא גם במדרש (תנחומא בשלה פרק טז): "הנוגע בכס – נוגע בבבת עיני, אלא ללמדך שכל הקם כנגד ישראל – כאלו קם כנגד שכינה".

לכן יעל שעזרה לישראל מבורכת: "תברך מְנַשִּׁים יַעֲלֵ אֶשֶׁת חֶבֶר הַקִּינִי מְנַשִּׁים בְּאֶהֱלֵ תְבַרְךָ". מביא רש"י בשם חז"ל ש"הנשים" שמהן תבורך יעל הן האמהות הקדושות: "מאן אינון נְשִׁים בְּאֶהֱלֵ? שְׂרָה, רַבֵּקָה, רַחֵל וְלֵאָה" (נזיר כג ע"ב).

כן מובא במשנה (סנהדרין לו א): "לְפִיכָּךְ נִבְרָא אָדָם יְחִידִי – לְלַמְדָּךְ, שְׁכָל הַמֵּאֲבָד נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל, מַעֲלָה עָלָיו הַפְּתוּב כְּאִלּוּ אֲבָד עוֹלָם מְלֵא. וְכָל הַמְקִיִּם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל, מַעֲלָה עָלָיו הַפְּתוּב כְּאִלּוּ קִיִּם עוֹלָם מְלֵא".

הלכות הגנה עצמית

חברים בהגנה

יש שואלים: האם אדם חייב ללמוד הצלה? האם חייבים לשאת נשק באופן קבוע? האם כל קהילה חייבת לשלוח חלק מאנשיה למטווה בנשק על מנת שתוכל להגן על עצמה בעת צרה?

בחיובי האב על בנו כתוב שהאב צריך להכין את בנו לסכנה אפשרית. ללמד את בנו לשחות – "להשיטו במים". ומסביר שם רש"י: "אף להשיטו בנהר – שמו יפרוש בספינה ותטבע, ויסתכן אם אין יודע לשוט". ומן הסתם הוא הדין לכל סכנת חיים, אעפ"פ שרחוקה קצת. ומה הדין בעניין כלל הציבור?

ללמד בני יהודה קשת

על נושא זה ניתן ללמוד מהקמת מלכות בית דוד. שכשדוד עולה למלוכה, הוא מקונן על מות שאול ובניו במלחמה בהר הגלבוע: "וַיִּקְנֶן דָּוִד אֶת הַקִּינָה הַזֹּאת עַל שְׂאוֹל וְעַל יְהוֹנָתָן בְּנוֹ: וַיֹּאמֶר לְלַמְדָּ בְנֵי יְהוּדָה קֶשֶׁת הַנֶּה כְּתוּבָה עַל סֵפֶר הַיִּשָּׁר. הַצְבִי יִשְׂרָאֵל עַל בְּמוֹתָיִךְ חָלָל אֵיךְ נִפְלוּ גִבּוֹרִים" (שמואל ב, א).

למה דוד מתחיל את הקינה בהחלטתו ללמד את בני יהודה מלחמה בקשת? מסתבר שהחלטה הזאת היא חלק מהקינה. וכפי שאומר רש"י שם: "ויאמר דוד, מעתה שנפלו גבורי ישראל, צריכין בני יהודה ללמוד מלחמה ולמשוך בקשת". כי אם ישראל היו מתאמנים למלחמה בקשת, לא היו נופלים שאול, שלושת בניו ורבים רבים מישראל.

ולא נמצא חרב וְחִנִּית בְּיַד כָּל הָעָם

קינתו של דוד בנויה על כך שבימי שאול לא היו ישראל מאומנים למלחמה, אפילו לא היו כלי מלחמה. "ולא נמצא חרב וְחִנִּית בְּיַד כָּל הָעָם אֲשֶׁר אֶת שְׂאוֹל וְאֶת יוֹנָתָן, וְתַמְצָא לְשֹׂאֵל וְלִיוֹנָתָן בְּנוֹ" (שמואל א, ג). הפלישתים לא נתנו לעבריים להחזיק בכל הארץ נפח או פחה. "וְחָרֵשׁ לֹא יִמְצָא כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כִּי אֲמֹרוּ פְלִשְׁתִּים כִּן יַעֲשׂוּ הָעִבְרִים חֶרֶב אוֹ חִנִּית: וַיִּרְדּוּ כָּל יִשְׂרָאֵל הַפְּלִשְׁתִּים לְלָטוֹשׁ אִישׁ אֶת מַחְרָשְׁתּוֹ וְאֶת אֶתוֹ וְאֶת קַרְדָּמוֹ וְאֶת מַחְרָשְׁתּוֹ" (שמואל א, ג).

מגן שאול – בלי משיח בשמן

גם הכלים בימי שאול לא היו תקינים. דוד מקונן על המגן של שאול, שלא הגן כי לא היה משובח בשמן. "כִּי שָׁם נִגְעַל מְגָן גִּבּוֹרִים מְגָן שְׂאוֹל בְּלִי מְשִׁיחַ בְּשָׁמֶן". רש"י מסביר מה היא הקינה: "מגני עור היו להם, וכשיוצאים למלחמה מושחין אותן בשמן, כדי שיהא כלי זיון המכה עליו,

נצחנו הגדול של דוד על גוליית, ניצחון שהביא הצלה לכלל ישראל, היה בזכות הידע שלו לקלוע ברווח הצר שבין השריון לקסדה, ברגע אחד שבו מכסה העיניים של גוליית נופל

מחליק. כמה דאת אמר: 'קומו השרים משחו מגן' (ישעיהו כא ה). וכאן כך היה מקונן הקינה, שם 'נגעל מגן גבורים'. פלט שומנו ולא נדבק בו. ונעשה כאלו לא נמשח בשמן".

גיוס חירום למלחמה

קשה לומר ששאל לא הכין כלי מלחמה כי הוא חשב שלא צריך להילחם, בחינת "ה' ילחם לכם". שהרי הוא עצמו גייס את כל ישראל למלחמה בנחש העמוני. הפסוק מתאר כי חרה אפו של שאול כששמע כי נחש העמוני לא מסכים להשלים עם אנשי יבש גלעד אלא "בנקוד לכם כל עין זמין ושמתיך חרפה על כל ישראל" (שמואל א, יא).

"ויקח צמד בקר ונתחיהו וישלח בכל גבול ישראל ביד המלכאים לאמר אשר איננו יצא אחרי שאול ואחר שמואל זה יעשה לבקרו". אנשים מפחדים על הצאן והבקר שלהם, והפחד מעורר אותם להבין כי אם הם לא ילחמו ביחד - סוף כולם ליפול ביד נחש העמוני. הם יוצאים למלחמה, אף שבכל מלחמה יש סכנת חיים. "ויפל פחד ה' על העם, ויצאו פאיש אַחַד" 330,000 לוחמים יוצאים על נחש העמוני, "ויהי מִפְּחַדְתּוֹ וַיִּשָּׂם שְׂאוּל אֶת הָעַם שְׁלִשָּׁה רָאשִׁים וַיִּבְאוּ בְתוֹךְ הַמִּחְנֶה בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֶּקֶר וַיִּצְוּ אֶת עַמּוּנָן עַד חַם הַיּוֹם וַיְהִי הַנְּשָׁאָרִים וַיִּפְּצוּ וְלֹא נִשְׁאַרוּ בָּם שְׁנַיִם יָחַד".

איזו היא מלחמה שצריכה למוד? זו קשת

היו מלחמות אחרות שבהן שאול נכשל. כדי למנוע כישלונות ואסונות, דוד המלך מחדש ביומו הראשון לימוד מלחמה בקשת. "איזו היא מלחמה שצריכה למוד? הני אומר, זו קשת" (עי' כה ע"א). ולמה דווקא ללמד את בני יהודה? כי חלק גדול מבני בנימין היו מאומנים מטבעם. מהם "שבע מאות איש בחור אטר יד זמיו, כל זה קלע באבן אל השערה ולא יחטא". דוד רוצה למד גם את אלה שלא יודעים בטבעם לקלוע אל השערה בלי להחטיא. ועדיף שיפגעו בחצים ולא באבנים.

שאל מפחד מהמורים בקשת

שאל לא מלמד את העם ירי בקשת וחצים. כיוון שגם הוא עצמו לא מאומן בזה, הניסיונות שלו לפגוע בדוד כמה פעמים באמצעות חנית לא צולחים. "ויהי מִפְּחַדְתּוֹ וַיִּתְּצֵלַח רִיחַ אֱלֹקִים רָעָה אֶל שְׂאוּל וַיִּתְּנָבֵא בְתוֹךְ הַבַּיִת וַיְדוּד מִנְּגַן בְּיָדוֹ כִּי־זָם בְּיָזֵם וַהֲחַנִּית בְּיַד שְׂאוּל אֶת הַחַנִּית וַיֹּאמֶר אָפָה בְּדוֹד וּבְקִיר וַיִּסַּב דָּוִד מִפְּנֵי פַעֲמֹנִים" (שמואל א, יח).

גם אחרי שדוד מתחתן עם בת המלך כתוב בו: "ויבקש שאול להכות בתנית בידו ובקיר ויפטר מפני שאול ויך את החנית בקיר וידוד נס וימלט בלילה הוא" (שמואל א, יז). גם כשהונתו בנו מדבר טוב על דוד, שאול כועס עליו וזורק עליו את החנית, ושוב לא פוגע. "ויחר אף שאול ביהונתן וכו'. ויען והונתן את שאול אביו ויאמר אליו לפמה יומת מה עשה: ויטל שאול את החנית עליו להכותו וידע והונתן כי קלה היא מעם אביו להמית את דוד".

אולי זאת הסיבה שבמלחמה האחרונה של שאול נאמר כי הפחד הגדול של שאול היה דווקא מהמורים בקשת: "ויתכבד המלחמה אל שאול וימצאהו המורים אנשים בקשת ויחל קאד מהמורים".

קשת יהונתן לא נשוג אחר

לעומת שאול, דוד ויהונתן מאומנים במלאכה זו. נצחונו הגדול של דוד על גוליית, ניצחון שהביא הצלה לכלל ישראל, היה בזכות הידע שלו לקלוע ברווח הצר שבין השריון לקסדה, ברגע אחד שבו מכסה העיניים של גוליית נופל (עיין רד"ק ש"א ז' מט).

יהונתן הולך עם דוד. "הלוא ידעתי כי בחר אתה לבן ישי". הנביא מתאר את יהונתן כשהוא מתאמן בירי הקשת, שידע לפגוע במדויק (שמואל א, כ כא). על כן דוד מקונן עליו ואומר: "מדם חללים מחלב גבורים קשת יהונתן לא נשוג אחר וחרב שאול לא תשוב ריקם".

הצנים של שלום

דוד ויהונתן מנסים לעשות שלום בין בית דוד לבית שאול. שלום היסטורי בין בני לאה לבני רחל. לתקן את המחלוקת שהתחיל לבן הארמי, שביקש לעקור את הכול בהחלפת רחל בלאה. המחלוקת גורמת פילוג בבית המקדש הראשון בין מלכות ישראל בראשות ירבעם לבין מלכות יהודה בראשות רחבעם. זאת מחלוקת שהנביא יחזקאל מתאר כי היא תתקון במלואה בימות המשיח: "הנה אני לקח את עץ יוסף אשר ביד אפרים וישבטי וישראל חבריו ונתתי אותם עליו את עץ יהודה ועשיתם לעץ אחד והיו אחד ביד" (יחזקאל לו יט).

בינתיים דוד ויהונתן מנסים לעשות שלום בין בית דוד לבית שאול. הם עושים סימן בנייהם לדעת אם יש סיכוי לשלום הזה. מהו הסימן? אם יהונתן יורה בחצים ופוגע - יש אפשרות לשלום. יש אפשרות לחיבור בין בני שאול לדרכו של דוד. אם יהונתן יורה ולא פוגע - דוד צריך לברוח כי לא יהיה שלום. "והנה אשלח את הנער לך מצא את החצים אם אמר אמר לנער הנה החצים מקור הנה - קחנו ונבאה כי שלום לך ואין דבר חי ה': ואם פה אמר לעלם הנה החצים מקור והלאה - לך כי שלחך ה'" (שמואל א, כ כא).

ללמד בני יהודה קשת, הלא היא כתובה על ספר הישר

ספר הישר של האבות

דוד מחדש חידוש שלא היה בימי שאול, ללמד את בני יהודה קשת, והוא צריך להביא ראיה להחלטתו זאת: "ויאמר ללמד בני יהודה קשת, הלא היא כתובה על ספר הישר". שואלת הגמרא: מהו ספר הישר הזה שממנו למד דוד שצריך ללמד את בני יהודה מלחמה?

"אמר רבי חיאי בר אבא, אמר רבי יוחנן, זה ספר אברהם יצחק ויעקב, שנקראו 'ישרים', דכתיב: 'תמות נפשי מות ישרים'. ואיפה רמזו האבות בספר בראשית שצריך להילחם בקשת? בברכת יעקב לבניו: "יהודה אתה יודוך אחיך, ידך בעורף אויבך". איזו היא מלחמה שצריכה יד פנגד עורף? הני אומר זו קשת".

ספר הישר של משה רבנו

רבי אלעזר אומר כי ספר הישר הוא "ספר משנה תורה", שכן כתוב בו כמה פעמים "ועשית הישר והטוב בעיני ה'". ואיפה רמזו משה בספר דברים שצריך ללמוד להילחם בכלי מלחמה? בברכתו ליהודה להילחם בצריו. "ידיו רב לו ועור מצריו תהיה". "איזו היא מלחמה שצריכה שתי ידים? הני אומר, זו קשת" (והמעין בברכותיו של משה יראה שרובן הן ברכות להצלחה במלחמות מול הכנענים).

איש הישר בעיניו יעשה

רבי שמואל בר נחמני אמר שספר הישר שממנו למד דוד, "זה ספר שופטים, אמאי קרי ליה 'ספר הישר'? דכתיב ביה: 'בימים ההם אין מלך בישראל, איש הישר בעיניו יעשה' (שופטים יז). היכא רמזינא? (שם ג) 'למען דעת דורות בני ישראל ללמדם מלחמה'. איזו היא מלחמה שצריכה למוד? הני אומר, זו קשת".

החידוש הגדול של רבי שמואל בר נחמני הוא, שגם בדור שנאמר בו "איש הישר בעיניו יעשה" צריך ללמוד מלחמה. שלא תאמר: אם אינם צדיקים, ה' לא יעזור להם, על כן לא ילמדו מלחמה. אם אינם צדיקים אולי הם לא מנהלים את המלחמה ביושר ומביאים סכנה על הלוחמים. על כן למד דוד המלך שאפילו בדורות אלה יש מצווה ללמד את בני-ישראל להגן על עצמם.

מי שלא בא לעזרת ישראל, לא בא לעזרת ה'. איפה ואיך עוזרים לאלוקים? על-ידי שעוזרים לגיבורי ישראל. 'לעזרת ה' בגבורים

חֶרְבִי זֶה תַּפְלָה, קִשְׁתִּי זֶה בְּקִשָּׁה

דוד לומד מהאבות שצריך להילחם בקשת, במיוחד מברכתו של יעקב אבינו ליהודה. על הקשת של יעקב אבינו למדנו מברכתו ליוסף: "וְאָנֹכִי נָתַתִּי לָךְ שָׂכָם אֶחָד עַל אֶחָיִךְ אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֶמְרִי בְּחֶרְבִי וּבְקִשְׁתִּי". התרגום מתרגם: "בְּחֶרְבִי וּבְקִשְׁתִּי" – "בְּצִלוֹתִי וּבְבִקְשׁוֹתַי", דהיינו בתפילתי ובבקשתי. כך גם בגמרא (בבא בתרא כג ע"א): "וכי בחרבו ובקשתו לקח? והלא כבר נאמר 'כי לא בקשתי אבטח וחרבי לא תושיעני'. אלא חֶרְבִי זֶה תַּפְלָה, קִשְׁתִּי זֶה בְּקִשָּׁה".

הגר יעקב כלי מלחמה כנגדן

האם הפירוש של התרגום והגמרא הוא שיעקב רק התפלל, או שגם התפלל וגם נלחם? רש"י במקום מביא את שני הפירושים. א] מלחמה ממש – "כשהרגו שמעון ולוי את אנשי שכם, נתכנסו כל סביבותיהם להזדווג להם. והגר יעקב כלי מלחמה כנגדן". ב] תפילה – "בחרבי ובקשתי. היא חכמתו ותפלתו".

גם הרמב"ן (לד' ג) מביא את המדרש (ב"ר פ"י) האומר שיעקב נלחם בפועל ממש. ושם במדרש מובא שלא היה אבינו יעקב רוצה שיעשו בניו אותו המעשה, "וכיון שעשו בניו אותו מעשה אמר: מה אני מניח את בני ליפול ביד אומות העולם? מה עשה? נטל חרבו וקשתו ועמד לו על פתחה של שכם. ואמר. אם יבואו אומות העולם להזדווג להם לבני, אני נלחם כנגדן".

דורון, תפילה ומלחמה

ואומר הש"ס הקדוש: "והנה מצאנו במלחמת יעקב עם האמוריים כתיב 'אשר לקחתי מיד האמרי בחרבי ובקשתי', היא מלחמה כפשוטה. וגם כבשו בתפלה, וכמו שתרגם אונקלוס על 'בחרבי ובקשתי', בצלותי ובבעותי. כי כן דרך של יעקב בכל מלחמות, למלחמה לדורון ולתפלה" (ש"ס"ה כי תצא, ראה קהלת רבה פרשה ט').

ואומר רבנו בחיי (בראשית מה כב) כי מעשה אבות סימן לבנים. "ומה שאמר 'בחרבי ובקשתי'. לומר כי ארץ כנען לא תכבש לפניהם כי אם בחרב ובקשת. ורמז למה שאמר הכתוב (יהושע יא, יט כ) 'לא היתה עיר אשר השלימה אל בני ישראל בלתי החוי וישיבי גבעון, את הכל לקחו במלחמה כי מאת ה' היתה לחזק את לבם לקראת המלחמה את ישראל למען החרים'. "והיה לו לומר 'בחרב וקשת', ומה שיחס החרב והקשת אליו, הכוונה כי זכותו הוא הנלחם להם, כמו שכתוב (תהלים מד, ד) 'כי לא בחרבם ירשו ארץ, וזרועם לא הושיעה למו, כי מינך וזרועך ואור פניך כי רציתם'. כלומר בזכות האבות". והוא מסיים את דבריו ואומר כי זאת כוונת אונקלוס. והיי רצון שאותה זכות אבות תועיל גם לנו להכריח את כל אויבינו ושונאינו, וגם בנו יתקיים "זוכר חסדי אבות. ומביא גואל לגני בנייהם למען שמו באֶהֱבָה". אמן ואמן.

תשובה כהלכה

כנס לברס וצ'א. אדם שנמצא בפרדס של פירות הדר ויש פירות על הרצפה, שכל הנראה ייקרב. האם מותר לקחת ולאכול? כן. היצור תכלת. מה דעת הרב בענין פתיל תכלת לספרדים? אנוחנו לא שמים פתיל תכלת, כי לא יודעים בוודאות שזה זה. אבל בודאי אם מישוה שם הוא לא עובר על איסור. ותבוא עליו ברכה. יש אסור. האם מותר להשתמש בשפתון ליושב בשפתים עם טעם, ללא הכשר, כאשר אני מייחסת חשיבות לטעם? לא. גורקים צ'צ'צ'יות. כמה זה חשוב ללבוש ציצית בשעת עשיית ספורט כמו ריצה? זה גורם לציצית להתלכלך, ואם היא מצמר הדבר לא נות. אפשר ללבוש ציצית שאינה של צמר. זה לא קרטי, יש לזה ערך חיובי. אם קשה, אפשר ללבוש ציצית של כותנה או חולצה-ציצית.

סיפורים על הרב זצ"ל

קצין וג'נטלמן

מספר אל"מ במילואים גבע ראפ: עוד כשהייתי קצין צעיר ומתחיל, ובאתי לשאול שאלות את הרב, תמיד בבואי, חדר ההמתנה מלא בשואלים, מכל המעלות ומכל הגילאים, מי מרחוק ומי מקרוב. והרב היה עושה תנועה עם היד, סימן מחדרו: "קודם כל תיכנס אתה!" ואני, באופן אישי, הרגשתי נבוך. פעם, נכנסתי בחשאי, מבלי לעבור מול החריץ בדלת של הרב, והתיישבתי שם בצד. אבל הרב קולט הכול. ומאו תידרך את הרב יהודה, שהיה שם המוציא והמביא: "כל פעם שתראה את הקצין, תקרא לו". מכאן ניתן ללמוד את יחסו המיוחד של הרב אל הצבא ואל עוסקיו.

פעם, בהיותי מג"ד (מפקד גדוד), התחבטתי באשר לצדקתה של הוראה שנתתי בגדוד, והלכתי לשאול את הרב, אם הוריתי בדיעבד נכון או לא נכון. תגובתו הראשונה הייתה: "כבר אמרת!" כלומר, אתה המפקד! אתה פסקת! לך עם זה קדימה! אמרתי לרב, שבכוני לשנות דברי, ואז אישר ואמר: "כן, צדקת!".

ערב היציאה למבצע "עופרת יצוקה" בעזה – הייתה זו ההזדמנות הכמעט אחרונה בה זכיתי לשמוע את הרב. מוצאי שבת, חיל האוויר תקף בשבת, ואני כבר עם המדים, עובר כמובן דרך בית הרב, וזוכה לפגוש את הרב בדרך ליציאה. אני אומר לו: "הרב, הייתה הפצצה של חיל האוויר, מאתיים, המכונים שוטרים, נהרגו שם". הפציצו מסדר שלהם. הכול התחיל במאתיים מחבלים שנהרגו. ואז הרב אומר לי בעוצמה של ודאות: "האלף לך שלמה ומאתים לנוטרים את פרי"ו! ואכן, כך נגמר המבצע, באלף ומאתיים הרוגים למחבלים.

מעבר למילים שהרב אמר, זאת הרוח הגדולה שפייעמה בו.

מעשה שהיה בקבר רחל, לפני כמה שנים, ומלמד על רוח הלחימה העזה והמפוקחת של רבנו. בביקור שם, פגש את אל"מ ט', מפקד החטיבה. היה זה אחר נטישת קבר יוסף. אמר המו"ט: "הרב, אני מבטיח, שבקברה של רחל זה לא יקרה. אם צריך – אססור פה את חיי ואת חיי חילי!". ענה לו הרב בעוז: "את חייך תמסור? את חיי חיליך תמסור? לא ולא! את חיייהם תמסור" הצביע הרב אל עבר השכונה הערבית, מננה עלול להתפתח האיום, וחזר שנית על דבריו: "את חיייהם תמסור!".

"ושבתה הארץ שבת לה"

זה הזמן ללמוד ולהצטרף לעשרות אלפי הלומדים את **הלכות השמיטה** עפ"י פסקי מרן המקובל האלקי הראש לצ"ח

התפ מרדכי אליהו זצ"ל

ספר מאמר מרדכי דרב מרדכי אליהו ושבחה הארץ

ש"ת מאמר מרדכי חלק א' פסקים תשובות וברורי הלכה

המלוח עד הבית | דרכי הוראה: 02-6521195 | פקס: 077-4448382 | harav.co.il

המעוניינים לקבל את העלון במייל או מידע על שיעורים נא לשלוח פרטים במייל harav52@gmail.com או sms 058-5200020 | להזכרת שמות יקירכם בעלון לע"ו / לרפואה / לזיווג - 050-6000417

האחים דויטש
תעשיות טקסטיל
איזור התעשייה קרית מלאכי

קונדיטוריה
האחים עיני
בני ברק. כשרות למהדרין
איכות ועבודה עברית

בית הדין לידיני ממונות
"דרכי הוראה"
בבית המדרש של מרן הראש לצ"ח זצוק"ל
טל. 02-6514399 | פקס. 02-6536842

הפצת "קול צופין"
הפצה שבועית של עלוני פרשת שבוע
לבתי כנסת
בכל רחבי הארץ
יוסי בן-דוד | 03-6106329
05228908518@gmail.com

שיווק עופות בכשרות מהודרת
עם כל החומרות וההידורים של
בד"ץ "דרכי הוראה"
מיסודו של שו"ת מרדכי אליהו זצוק"ל
באישות שו"ת יוסף אליהו זצוק"ל
ובפיקוח בית דין שלי. "דרכי הוראה לרבנים"
טל. 058-6316969 | 15-995-79